

Policy Papir

fra Vadehavsforum om tilpasning til klimaændringer i Vadehavsregionen

Vigtige aspekter af forvaltning af overfladevand i Danmark

Samfundet står over for stigende udfordringer med forvaltningen af vand på grund af klimaændringer.

Mulighederne for naturlig afstrømning i Vadehavsregionen vil formindskes på grund af havvandsstigninger og tilsanding af udløb.

Det er vigtigt at der tages hånd om de forskellige interesser hos sektorer og interessenter.

Digelagens opgaver vil overstige den nuværende kapacitet.

Livsbetingelser vil på den lange bane ændre sig.

Der er behov for at samfundet gentænker nuværende forestillinger om landskaberne.

Introduktion/Indledning

Klimaændringerne udgør en øget trussel der påvirker Vadehavsregionen, med Verdensarv Vadehavet og det tilstødende bagland, hvor mennesker lever, arbejder, og bruger fritiden. Det trilaterale vadehavssamarbejde har igennem mange år arbejdet med klimaændringerne i forhold til kystbeskyttelse og med økosystembaserede tilgange til klimatilpasning. Der er for nylig blevet nedsat en klimaekspert-gruppe, som skal fortsætte arbejdet med tilpasningsudfordringerne i forhold til vadehavets økosystem.

En trilateral arbejdsgruppe er gået i dybden med kystbeskyttelse og havvandsstigning, i denne forbindelse med fokus på løsninger til bæredygtig kystbeskyttelse, fysisk planlægning og sedimentstyring. Desuden har en klima-arbejdsgruppe udarbejdet en tilpasningsstrategi for tidevandsområdet.

Som en integreret del, har Vadehavsforum set nærmere på klimaændringernes påvirkninger af vadehavets bagland, disse understreger at klimaændringerne er en udfordring for Vadehavsregionen, for så vidt angår påvirkningen af områderne foran digerne, såvel som det dyrkede land bag digerne.

Vadehavsforum vil arbejde videre med at uddybe den viden man har om de udfordringer der er i klimatilpasningen i forhold til det regionale og lokale samfund med dets socioøkonomiske sektorer og interessenter. Vadehavsforum gennemførte i november 2018 en workshop om klimatilpasning, som opstart på en proces på, at få klarlagt interessenternes holdninger til disse meget præsente emner. Det blev her konkluderet, at samfundet skal gøres mere bevidst om, at man uundgåeligt kommer til at leve med forøgede risici, såfremt man ikke bruger muligheden for, at lave ændringer. Tilpasninger på forskellige områder er nødvendige for, at undgå unødvendige risici. Da samfundet generelt holder fast i traditioner og vaner, skal der igangsættes en proces der langsomt og over tid vil medvirke til, at skabe ændringer i adfærd og opfattelser. Dette vil i sidste ende betyde en større velvilje i forhold at gå nye veje. I denne sammenhæng er det vigtigt, at understrege, at tilpasning betyder både, at kunne håndtere følgerne af klimaændringerne men også, at kunne se og bruge de nye muligheder, der ligger i en integreret udvikling og integreret i det forvaltningsmæssige.

Baggrund og mål

Denne korte rapport fokuserer, efter vores opfattelse, på et af de vigtigste emner: Udfordringerne med hensyn til forvaltningen af overfladevand i Vadehavsregionens marskområder, i forhold til klimatilpasningen. Stigende temperaturer og ændringer i nedbørsmønstrene vil påvirke regionen og dets samfund i en alvorlig grad. Der er ingen tvivl om, at der udover de negative påvirkninger, også for visse sektorer vil kunne være fordele forbundet med forandringerne. Tørre og varmere somre vil blive hilset velkommen af turistsektoren og forlængelsen af vækstsæsonen ville være positive aspekter for landbrugssektoren.

Denne rapport bygger på Vadehavsforum-medlemmernes ekspertise og vurderinger, og fokuserer på de udfordringer, som digelag, vandråd, landbrugssektoren, naturbeskyttelsen, og samfundet står overfor, i forhold til ændrede levevilkår.

Formålet med denne rapport er, at stille krav om en hurtig beslutningstagning og gennemførelse af foranstaltninger til, at takle de udfordringer forvaltningen af overfladevandet i Vadehavsregionen udgør, i forhold til klimatilpasningen, hos interessenterne og hos de forskellige politiske niveauer i regionen. I denne rapport adresserer vadehavsforums medlemmer forvaltningsmuligheder og kommer med anbefalinger til overvejelse i forhold til de videre tiltag med hensyn til klimatilpasningerne.

Grundlæggende principper

Anvendelsen af jordene i de lavtliggende kystområder i Vadehavsregionen har gennem århundreder været afhængig af kunstig dræning af overfladevandet.

Inddæmningen af området, med bl.a. diger, har krævet løsninger i forhold til reguleringen af overfladevandet, i og med den naturlige afstrømning er blevet forhindret af digerne. Forbundet med et vidt forgrenet dræningssystem bestående af grøfter, kanaler og åer/floder i baglandet fungerer styringen af overfladevandet nu, som en vigtig rygrad i en bæredygtig udvikling i Vadehavsregionen.

Som forberedelse på, at kunne imødekomme fremtidige behov, har vadehavsforumsinteressenterne drøftet aktuelle og fremtidige udfordringer i forhold til forvaltningen af overfladevandet i Vadehavsregionen med eksperter i vandforvaltning. Endelig har Vadehavsforum identificeret, de mest relevante udfordringer mht. forvaltningen af overfladevand, som samfundet og beslutningstagere i regeringer og de socio-økonomiske sektorer kommer til at stå overfor.

Udfordringer i forvaltningen af overfladevand ved klimaændringer for...

...Kommuner, digelag og vandråd

Udfordringerne på grund af klimaændringerne er næsten de samme indenfor hele Vadehavsregionen. Ændringer i sæsonbestemte nedbørsmønstre og øget hyppighed af hændelser med ekstrem regn kan føre til sæsonbestemt tørke og perioder med en øget afstrømning i baglandet. Desuden vil et stigende havniveau, føre til en lavere dræningskapacitet, på grund af øget sedimentation eller højere vandstand ved ebbe foran tidevandssluserne. Følgelig vil kapaciteten ved gravitationsafløb reduceres eller gå helt tabt. En øget befæstning af baglandet, i forbindelse med udviklingen af nye bolig og industriområder, vil medvirke til, at der sker en hurtigere afstrømning til grøfter, kanaler, vandløb og åer, hvilket vil give endnu flere udfordringer.

I Danmark er kommunerne ansvarlige for planlægning af klimatilpasning, mens grundejerne er ansvarlige for at beskytte deres egen jord mod oversvømmelser. I marsken er grundejerne organiseret i lokale digelag, som er ansvarlige for opretholdelse og vedligeholdelse digerne. Dette arbejde understøttes delvist økonomisk af kommunerne og i enkelte tilfælde af staten. Digelagene modtager teknisk bistand fra kommunerne og Kystdirektoratet gennem regelmæssige digesyn. Det kan dog være en stor udfordring for digelagene at få finansieret deres behov for større vedligeholdelsesarbejder og renoveringer af digerne. I Danmark er der ikke vandråd efter samme struktur som i eksempelvis Tyskland og Holland.

Dette betyder, at det i Danmark er op til de enkelte kommuner at få etableret tværkommunale samarbejder omkring vandløb, der dækker flere kommuner, hvilket kan udgøre en særlig udfordring for de kommuner, som ligger mest nedstrøms og som skal håndtere oversvømmelser fra vandløbene, når sluserne er lukkede for udløb til Vadehavet.

Denne udfordring bliver forventeligt kun større i fremtiden, fordi vandløbene på grund af klimaforandringerne vil skulle føre større mængder overfladevand gennem systemet.

Med hensyn til ansvarsområder og den hierarkiske orden fungerer vandrådene forskelligt i de enkelte vadehavslande, som har disse (Tyskland og Holland). I Holland er de store og magtfulde Vandråd – "Waterschappen" ansvarlige for forvaltningen af overfladevand og kystbeskyttelsen. Indflydelsen og magten i disse råd ligger næsten på niveau med provinsernes og er professionelt organiserede. I Tyskland, dvs. i Niedersachsen og Slesvig-Holsten, findes der mere end 100 drænings-råd, som er selvorganiserede foreninger ledet af lægmænd, som rådgives og overvåges af den regionale vand-administration. I alle regioner forekommer der konflikter på grund af modstridende interesser, eksempelvis mellem mål for forvaltningen af vand og landbrugs eller naturbeskyttelsesmål. Disse kan også forekomme på grund af ændringer i landskabet, modstridende holdninger i samfundet eller i turistsektoren. Yderligere udfordringer, som skal håndteres i primært Danmark og Tyskland kan være manglede økonomisk støtte til tilpasning af eksisterende systemer, herunder i forhold til klimaændringer. I Holland kræver Vadehavsforum-interessenterne, at politikerne træffer fornuftige beslutninger ud fra den tilgængelige viden og ekspertise.

...Landbrugssektoren:

I forhold til forvaltningen af overfladevand, står landbrugssektoren over for ændringer på den måde, at om vinteren er der for meget vand, og sommetider er der i løbet af sommeren for lidt vand til rådighed.

Om vinteren kan en reduceret dræningskapacitet føre til våde områder, som dermed ikke vil være klar til landbrugsdrift om foråret. I tørre sommerperioder kan der opstå begrænsning på overfladevandet, som ikke kan kompenseres af vanding, og opretholdelse af passende vandniveauer i grøfterne kan ikke sikres.

Herudover vil klimaforandringerne visse steder også udgøre en anden trussel for landbruget, nemlig saltindtrængning i grundvand, afhængig af sedimenteringsforholdene.

På grund af et ændret sæsonafhængigt nedbørsmønster, er dannelse af grundvand reduceret, og derfor er det naturlige modtryk overfor den saltholdige grundvandsressource tæt på Nordsøen reduceret. Som konsekvens heraf er det meget sandsynligt at der vil der kunne ske en indtrængning af saltvand i ferskvandet, som vil have indflydelse på afgrøderne.

Landbrugssektoren er nødt til at håndtere konsekvenserne af klimaforandringerne på grund vandforvaltningen på forskellige områder. Landmændene bliver nødt til at tilpasse sig ændringer i gødsning, sædskifte og jordbearbejdning. Aftalebundet naturforvaltning kunne være en mulighed for overlevelse.

...Ændringer i livsbetingelser:

Livsbetingelserne i de kystnære områder vil også kunne ændre sig i fremtiden.

Mennesker vil være nødt til at vænne sig til mere vand i Vadehavsregionen på grund af ekstrem-regnhændelser og man vil være nødt til at være bedre forberedt til sådanne situationer.

I Holland blev sloganet "lev med vandet" introduceret for at gøre folk bevidste om nødvendigheden af en tilpasset vandforvaltning.

I Provinsen Groningen er der for eksempel gennemført mange vandforvaltnings-projekter for at forbedre drænsystemernes bæreevne, dette blev gjort ved at lave forsinkelsesbassiner og lave kunstige søer i forbindelse med boliger.

I Tyskland er etablering af regnvandsbassiner obligatorisk i forbindelse med opførelsen nye boligområder. I Danmark er der begrænsninger på mulighederne for at bygge i Marsken. "Lev med vandet" bør suppleres med forskellige måder at opleve og at landskabet.

Udover at leve med vandet, skal samfundet lære at acceptere og ændreopfattelse i forhold til de forandrede landskaber. Højere eller stærkere diger, vådområder som naturreservater og andre forandrede landskabsfunktioner vil blive resultatet af en tilpasset vandforvaltning i Vadehavsregionen. Også de kulturhistoriske værdier kan blive påvirket af klimatilpasningstiltagene.

Ændring af landskaber og levevilkår er følsomme emner. Oplysning og bevidstgørelse er vigtige foranstaltninger i forhold til at opnå accept i samfundet.

...Naturbeskyttelse:

Ændringer i forvaltningen af overfladevand vil også påvirke udviklingen af naturen og naturbeskyttelsen i Vadehavsregionen. Det kunstige drænsystem i Tyskland og Holland har i fortiden medført forskellige biotyper og habitater langs Vadehavskysten.

En videre ændring af forvaltningen af eksisterende diger og kanaler, fx fastholde højere eller lavere vandniveauer, vil kunne medføre tab af eksisterende biotoper, men også til at der vil genopstå nye biotoper. Yderligere ændringer vil påvirke biodiversiteten med en ændringer af artsdistributionen og muligvis til introduktionen af ikke hjemmehørende arter. I henhold til EU's Vandrammedirektiv, skal kunstige barrierer, som regulerer tidevandet, fx sluser og tidevandsporte, garantere migrationen af fiskefauna.

Tilpasning af forvaltningen af overfladevand kan bruges til at forbedre kvaliteten af naturområder, gennem skabelse af nye vådområder, som forbinder habitater og gennem nye samarbejder med landbrugssektoren.

Konklusioner/anbefalinger

På baggrund af de ovenstående afsnit opfordrer Vadehavsforum de ansvarlige myndigheder på området for forvaltningen af overfladevand i de fire områder i Vadehavet til at:

- Være opmærksom på, at forvaltningen af overfladevand er en af hjørnestenene når det handler om de lavtliggende kystområder omkring Vadehavet.
- Tage bekymringer hos lokalsamfundet og interessenter alvorligt med henblik på at opnå støtte og accept til nødvendige foranstaltninger;
- Tilvejebringe tilstrækkelige ressourcer til at imødegå udfordringerne fra klimaforandringer og forvaltningen af vand;
- Forøge den regionale tilpasningsevne ved at stimulere og fremme tværsektorielle løsninger som kan forbedre forvaltningen af overfladevand i Vadehavsregionen;
- Bruge mulighederne for at forbedre kvaliteten af naturhabitater og deres biologiske mangfoldighed;
- Stimulere samarbejde på transnationalt niveau for at lære af hinanden;
- Øge bevidstheden hos kystsamfundene om konsekvenserne og de mulige forandringer, som klimaændringerne har på forvaltningen af overfladevand;
- Skabe "windows of opportunities" gennem politikker som accelererer klimatilpasningsprocessen inden for forvaltningen af overfladevand.

På vegne af Vadehavsforum, Maj 2019

Preben Friis Hauge, Varde Kommune

Pieter van Kuppenveld, Vereniging Wadvaarders

Erich Hinrichs, LHV Ostfriesland e.V., LWK Niedersachsen